
Největší vojevůdci a dobyvatelé

Obsah

Prolog	7	Muž posedlý zlatem	
		Francisco Pizarro	131
Pán světa		Pod pirátskou vlajkou	
Alexandr Makedonský	11	Francis Drake	145
Postrach Říma		Muž, který věřil hvězdám	
Hannibal	23	Albrecht z Valdštejna	157
Zrazený diktátor		Ve stínu půlměsíce	
Gaius Julius Caesar	41	Evžen Savojský	177
Démon moci		Génius taktiky	
Attila	57	Alexandr Vasiljevič Suvorov	187
Stepní vlk		Od Slavkova po Waterloo	
Čingischán	71	Napoleon Bonaparte	199
Ve znamení kalicha		Vojevůdce každým coulem	
Jan Žižka z Trocnova	81	Václav Radecký z Radče	213
Dobyvatel Cařihradu		Epilog	223
Mehmed II.	99	Přehled použitých pramenů	
Papežský intrikán		a literatury	227
Cesare Borgia	107		
Sázka na jednu kartu			
Hernando Cortez	117		

Války byly odjakživa důležitým civilizačním fenoménem, o němž se dá s jistotou říci, že patřil a stále patří mezi významné hybné síly dějinného vývoje. Sledujeme-li dějiny válečných konfliktů, je zcela zřejmé, že jejich povaha byla vždy dvojí: dobytčá a obranná. Ale motivace k válkám vycházela z různých příčin – politických, ideologických, ekonomických i sociálních –, jež většinou jako jejich spouštěč působily ve vzájemné provázanosti.

Čas od času se objevily významné osobnosti, které byly nejen strůjci, ale i jakýmsi manažery válek. Zapsaly se do dějin lidstva svými vizemi, dobytčnými choutkami, snahami po rozšíření vlastní moci nebo jen tím, že sloužily těm, kdo těmito vlastnostmi disponovali – vládcům, kteří chtěli násilím měnit svět. Někdy se to dokonce podařilo, i když takový úspěch byl většinou jen dočasný, neboť po nich přišli jiní vládcové, válečníci a dobyvatelé, kteří opět měnili běh věcí.

Ale takový už byl vývoj naší civilizace a na podstatě válek v zájmu moci, peněz a bohatství se v zásadě dodnes nic nezměnilo. Pouze jejich formy se modernizovaly v důsledku toho, čemu říkáme pokrok. Existovaly však někdy pokrokové války? Nebo snad máme k dispozici pokrokové zbraně? Aniž na tyto dvě otázky odpovíme, pravda nejspíš bude, že pokrok je vždy dvousečný. V zájmu pokroku totiž člověk může konat dobro i zlo. Dějiny jsou takových příkladů plné.

Jedno však zůstává neměnné: totiž fakt, že centrem tohoto problematického dobra a zla byl a je člověk nebo masy lidí – ať už jde o národy, různá náboženská a potažmo ideologická uskupení, či politikou a ekonomikou motivované mocenské bloky. A pak je zde nezanedbatelná role významných jedinců, kteří se dokázali prosadit do centra dění a ovlivňovat svými činy svět.

Kategorie vojevůdců a dobyvatelů je pouze jednou zvláštní skupinou těchto výjimečných lidí, kteří se snažili měnit svět. Skupinou určitě jedinečnou, snad i svým způsobem vzácnou, jejichž negativní či pozitivní hodnocení je dnes ponecháváno historikům a možná ještě filozofům či poli-

tologům. Ale osudy těchto výjimečných lidí jsou každopádně fascinující, neboť dokázali své životy zasvětit něčemu, co lze označit za nadprůměrné a velké, i když ne vždy zároveň mravně odůvodnitelné. Jsou to lidé velkých rozporů a kontroverzí, jež se promítají i do jejich soudobých historických hodnocení.

Ptáme-li se, proč nás i dnes životní příběhy významných vojevůdců a dobyvatelů tak fascinují, je tomu tak možná proto, že právě oni představují kus každého z nás, neboť člověk je stále náchylný ke konání dobra i zla tak, jak tomu bylo před staletími; navíc je v jejich životech ukryté to, co lze pejorativně nazvat adrenalinem. To však nic nemění na faktu, že jejich role v lidských dějinách zůstává u většiny z nich sporná a čtenář si může při četbě této knihy vybrat, kdo, jak a proč reprezentoval více dobra nebo zla. Má to jen jednu podmínku: najít tu správnou odpověď.

Ve znamení kalicha

Jan Žižka z Trocnova

(1360–1424)

Kolik toho dnes o jednom z největších husitských vojevůdců Janu Žižkovi z Trocnova vlastně víme? Byla o něm napsána řada knih, z nichž ta nejrozsáhlejší vznikla z pera českého historika Josefa Pekaře, a přece je ho-
lých faktů o něm poskrovnu. V pojetí marxistické historiografie byl Jan Žižka
vždy líčen bezmála jako hrdinný feudální revolucionář, což kdysi potvrzo-
val i historik Josef Macek slovy: „Postava Jana Žižky z Trocnova, který byl
vždy zdrojem a oporou revolučního nadšení, se stala součástí revolučních tra-
dic našeho lidu.“

V marxistickém pojetí vždy výraz „revoluční“ splýval s výrazem „po-
krokový“, ale Žižkovi ani jeho nástupcům se do tehdejší feudální spo-
lečnosti pokrok vnést nepodařilo. Na konci husitské epochy zůstala po-
ničená země, hrozby hladomoru, bída, nemoci, úbytek obyvatelstva, ale
také téměř nezměněné feudální pořádky. Poddaný zůstal dál poddaným
bez ohledu na to, zda šlo o katolíka, nebo vyznavače husitské reformace.
Pouze města zbytněla – Tábor, Hradec Králové, Žatec a mnohá další. Té-
měř celé další století se královská města v čele s Prahou významně po-
dílela na vládě v Českém království a získala privilegia, o nichž se jim
před husitskou revoltou ani nesnilo. Až za Habsburků následoval jejich
postupný úpadek, ztráta politických svobod a pak přišla éra tzv. druhého

nevolnictví. Pokrok je někdy velice ošemetná věc a jeho peripetie bývají značně klikaté.

Buď jak buď, husitská epocha vyzdvihla bezvýznamného královského dvořana a bývalého lapku Jana Žižku až na výsluní nejvyšší moci. Pro své nepřátele byl obávaným protivníkem, a i když nebyl králem, po dobu pěti let v Čechách de facto „panoval“, neboť zde měl obrovský mocenský vliv. O jeho mládí nevíme téměř vůbec nic. Pouze tušíme, že se potýkal s vážnými existenčními starostmi. Jeho jihočeská tvrz v Trocnově vynášela málo, a tak žil Jan Žižka na úrovni bohatšího sedláka. Nakonec svůj stateček i s polnostmi prodal nebo propadl věřitelům (snad Rožmberkům), ale ani v tom si historikové nejsou jistí. Co se s ním dělo pak, není známo.

Další Žižkova stopa se vynořuje až kolem roku 1408, kdy se jeho jméno objevuje v zápise v *Popravčí knize Rožmberků*, z něhož vyplývá, že byl členem lapkovské (lupičské) roty jakéhosi Matěje Vúdce. Z *Popravčí knihy jihlavské* zase víme, že se pravděpodobně zúčastňoval i přepadávání jihlavských kupců. V Čechách na přelomu 14. a 15. století zuřily drobné domácí šlechtické války a lapkovské roty bývaly jejich součástí. Nešlo ani tak o lupiče v pravém slova smyslu, jako spíše o záškodníky působící ve službách různých šlechticů, kteří bojovali se svými konkurenty. Historikové dokonce soudí, že některé lapkovské roty (mezi nimi možná i ta, v níž se angažoval Jan Žižka) byly ve službách samotného krále Václava IV., který měl řadu nevyřízených účtů především s jihočeskými Rožmberky, s jejichž enklávami sousedil i drobný Žižkův dvorec. Historikové z toho odvozují, že Jan Žižka s Rožmberky nežil v dobrých sousedských vztazích a později jim vypověděl nepřátelství. Snad tomu tak bylo proto, že tento mocný jihočeský panský rod mu nakonec jeho zadlužený majetek zabavil, ale ani to není bezpečně potvrzeno.

Důvody, proč Žižka prováděl záškodnickou činnost poškozující Rožmberky, mohly mít i zcela jinou příčinu. Mohl to dělat na objednávku mnohem mocnější osoby, která byla vůči Rožmberkům nepřátelsky orientovaná, a sem spadala i osoba českého krále, který tyto mocné aristokraty nenáviděl. Rožmberkové stáli v opozici snahám Václava IV. o posilování centrální panovnické moci a patřili k jeho největším mocenským rivalům. Žižka se za dobu svého záškodnického působení každopádně naučil mnoha věcem a stal se z něj ostrý a odvážný bojovník. Lapkovské řemeslo tehdy bylo pro mnoho příslušníků nižší šlechty východiskem k přežití, pokud přišli o veš-

keré jmění, což se stávalo dost často. Většinou šlo o dluhy, které je zbláckovaly, a kromě svých vojenských dovedností pak neměli už vůbec nic. Loupili i přes rizika, která jim hrozila, neboť v případě jejich chycení je zpravidla čekala smrt.

Česká historiografie vždy s oblibou zdůrazňovala, že lapkovské řemeslo bylo vlastně součástí obecného společenského jevu souvisejícího s hospodářskými potížemi a společenským úpadkem drobné šlechty a šlo vlastně o jakýsi domácí odboj proti mocnému a bohatému panstvu, které mělo jejich úpadek často na svědomí. Ale tomuto tvrzení neodpovídá fakt, že se Jan Žižka a další příslušníci českého zemanstva za žold nechávali najímat právě do služeb těchto bohatých panských rodů, kterým pomáhali vyřizovat vzájemné mocenské spory. Lapkovské družiny byly často zcela anonymní, aby se nikdo nemohl dozvědět, čí zájmy vlastně hájí.

V roce 1409 král Václav IV. Žižku a s ním i další lapky omilostnil. O pozadí této amnestie se lze opět jen dohadovat, ale pravděpodobně se jednalo o akt zvláštní královské milosti v souvislosti s přípravami vojenské výpravy na pomoc polskému králi v jeho válce s řádem německých rytířů. Zkušení bojovníci z lapkovských družin tak získali příležitost si účastí na této válečné expedici vydobýt nejen slávu a ztracenou čest, ale zároveň se jednalo o šanci na této válce zbohatnout. Dosud stáli jako vydědenci mimo zákon, ale nyní tito bojovníci lesních hvozdu dostali legální možnost vrátit se zpět do lůna feudální společnosti jako její plnoprávní součást. A český král v nich navíc získal vítané spojence pro svůj boj s odbojným panstvem.

Zda se Jan Žižka této výpravy do Polska rovněž zúčastnil, s určitostí nevíme. Ale tzv. *Długoszowa kronika* z 2. poloviny 15. století tvrdí, že tomu tak bylo a Žižka se tehdy poprvé setkal s taktikou bojových vozů, kterou Poláci s úspěchem použili proti útokům nepřátelské rytířské jízdy v bitvě u Grünwaldu (1410), v níž byli Němci na hlavu poraženi. Pravda však také je, že čeští kronikáři husitské epochy o této jeho polské misi nikdy nic napsali. Přesto se historikové domnívají, že Žižka v Polsku skutečně válčil, neboť po roce 1410 vstoupil do služeb českého krále Václava IV. (snad jako velitel královských stráží nebo vrátný) a v Praze si koupil dům. Jak a kde přišel k penězům, se sice neví, ale má se za to, že to byla právě kořist z Polska, která mu pomohla k novému majetku, i když později tento dům zase prodal. V králových službách však zůstal jen do vypuknutí husitského pře-

vratu v roce 1419 a je známo, že patřil mezi přívržence mistra Jana Husa a od počátku se hlásil k jeho reformnímu učení. S královnou Žofií Bavorskou dokonce navštěvoval i některá jeho kázání v Betlémské kapli a po mučednické Husově smrti (1415) zblízka sledoval radikalizaci společenských poměrů v Praze.